

บทคัดย่อ

ชื่อโครงการ การหาความเหมาะสมของกระบวนการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาวิชาชีพระยะสั้นโดยอาศัย
การประเมินความต้องการแบบมีส่วนร่วม ในภาคเหนือตอนบน

The appropriateness of the short-term vocational educational curriculum development process based on a participatory needs assessment approach in the upper-northern region.

ผู้วิจัย ดร.อนุรักษ์ บัญญาวิวัฒน์
ภาควิชาส่งเสริมการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
โทรศัพท์ (053) 221-699 ต่อ 4222, โทรสาร (053) 221283
คุณวุฒิ ศค.บ. (รัฐศาสตร์) จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Diploma in Community Development (Manchester University),
M. Ed. (Adult Education) from Hull University, England.
Ph. D (Continuing Education) from New England University,
New South Wales, Australia.

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย ประเภททั่วไปที่คณะกรรมการวิจัยการศึกษา การศาสนาและการวัฒนธรรม
กระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้กำหนดเรื่อง ประจำปีงบประมาณ 2536
จำนวนเงิน 136,000 บาท (หนึ่งแสนสามหมื่นหกพันบาทถ้วน)

ระยะเวลาทำการวิจัย 1 ปี 7 เดือน ตั้งแต่ เดือน เมษายน 2536 ถึง พฤศจิกายน 2537

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
การจัดหลักสูตรการศึกษาวิชาชีพระยะสั้นที่หน่วยงานของรัฐดำเนินการมักเป็นไปตามความ
ต้องการของหน่วยงานมากกว่าให้อิทธิพลประชาชนผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการประเมินความต้องการทาง
การศึกษา ก่อนนำมาพัฒนาหลักสูตรเพื่อจัดการเรียนการสอน จึงทำให้ผู้เรียนขาดความสนใจและเกิดการ
ขาดแคลนทรัพยากรการจัดการ ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ เพื่อพัฒนารูปแบบ
การทำหลักสูตรศึกษาวิชาชีพระยะสั้นโดยประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินความต้องการ และเพื่อ
ทดสอบการพัฒนารูปแบบดังกล่าวสำหรับใช้ในการจัดการศึกษาวิชาชีพระยะสั้นนอกระบบโรงเรียน โดย
ดำเนินการในเขต อำเภอแม่ทาและอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

การวิจัยครั้งนี้อาศัยกรอบแนวคิดจากปรัชญาคิดเป็นของไทย การศึกษาผู้ใหญ่เชิงมนุษยนิยม และการวางแผนและพัฒนาโครงการของ Beatty ภายใต้บริบทชุมชนชนบทภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย โดยมีวิธีการวิจัยครั้งนี้มี 7 ขั้นตอนคือ (1) การเลือกกลุ่มตัวอย่าง (2) สร้างเครื่องมือวิจัย (3) การกำหนดรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น (4) การทดสอบภาคสนาม (5) การจัดเก็บข้อมูล (6) การวิเคราะห์ข้อมูล และ (7) การแปลผลและรายงาน

ผู้วิจัยได้ทำการจัดเก็บข้อมูลพร้อม ๆ กับการทดสอบภาคสนาม ที่แบ่งย่อยออกเป็น 4 ส่วนย่อยคือ ทำการประเมินความคองการทางการศึกษาของประชาชนชนบทและ ทำการทดสอบคุณสมบัตินององคประกอบรูปแบบความคองการทางการศึกษาแบบมีส่วนร่วมพร้อม ๆ กันไป ซึ่งรูปแบบนี้ประยุกต์มาจากงานของ A. Panyanuwat ที่ทดลองไว้ระหว่าง พ.ศ. 2527-2528 ในประเทศออสเตรเลียและประเทศไทย มี 8 ขั้นตอน ซึ่งผู้วิจัยได้นำไปสร้างเป็นคู่มือการประเมินความคองการทางการศึกษาในสนาม ผลการประชมนักวิชาการที่เกี่ยวข้องในการพิจารณาปรับแบบฯ ต้นแบบดังกล่าวพบว่ามีความเหมาะสมที่จะนำมาประยุกต์ใช้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน วิชาชีพระยะสั้น และได้จำแนกตัวแปรที่แสดงคุณลักษณะของรูปแบบดังกล่าวที่ทดสอบภายหลังแล้ว พบว่าสอดคล้องกับการพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพดังกล่าว คือ

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนเป้าหมาย
2. การมีโอกาสดูควบคุมกระบวนการประเมินความคองการ
3. กระบวนการประชาธิปไตย
4. การอาศัยผู้ชำนาญการถาวาและระดับต่าง ๆ เป็นแหล่งข้อมูล
5. การอาศัยทรัพยากรการจัดการท้องถิ่น

หลังจากการทดสอบคุณสมบัตินององคแล้วจึงนำความคองการที่ได้มาพัฒนาหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้คือ (1) การประเมินความคองการทางการศึกษาในสนาม (2) การกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู (3) การกำหนดเนื้อหาการเรียนรู และ (4) การกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยที่ดำเนินการขั้นที่ 1 ในระดับหมู่บ้าน ส่วนขั้นที่ 2-4 ดำเนินการ ณ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดลำพูน ดังนี้

1. พิจารณาและตรวจสอบข้อมูล ที่เกี่ยวกับสภาพที่เป็นอยู่ของกลุ่มเป้าหมายและความคองการทางการศึกษาและผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ทั้งทางบวกและลบจากการจัดใหม่กิจกรรมการเรียนรู
2. พิจารณากำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ในลักษณะจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม
3. กำหนดเนื้อหาของหลักสูตร

4. กำหนดประเภทและลักษณะของสื่อการเรียนการสอน ทั้งคุณสมบัติเฉพาะ วัสดุ คุรุภัณฑ์ อาคาร สถานที่และห้วงเวลาจัดกิจกรรม ความสะดวกของผู้เรียน ผู้สอน และผู้จัด ในด้านการเดินทาง เวลา การใช้สถานที่ และการเตรียมการแก้ปัญหาข้างเคียง
5. การกำหนดวิธีการประเมินผล วัตถุประสงค์และการรายงาน

จากนั้นจึงทำการทดสอบประสิทธิภาพของหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญ และทดลองหลักสูตรในระดับหมู่บ้าน ซึ่งผู้วิจัยพบว่าการจัดการเรียนการสอนที่สนองตอบความต้องการทางการศึกษาจากบ้านท่ากู อำเภอบ้านคา และบ้านบึงกอกท่า อำเภอบ้านคา มี 3 กลุ่มวิชาคือ

ก) กลุ่มเกษตรกรรม และปศุสัตว์ มีการสอนการเพาะเห็ด เชิงธุรกิจ การปรับปรุงวิธีผลิตข้าวโพดให้สอดคล้องกับความต้องการของโรงงานอุตสาหกรรม การเลี้ยงโคขุน การเลี้ยงไก่พื้นเมือง การจัดทำไร่นาสวนผสม ทั้งนี้มีการสอดแทรกการบัญชีเบื้องต้นเสริมในแต่ละวิชาด้วย

ข) กลุ่มคหกรรมศาสตร์ ได้แก่ วิชาเสริมสวย คัดเย็บเสื้อผ้า ศิลปะประดิษฐ์และการถนอม

อาหาร

ค) กลุ่มเทคโนโลยี ได้แก่ การเสริมทักษะ การตลาดผลผลิตการแกะสลักไม้จำฉา (จามจุรี)

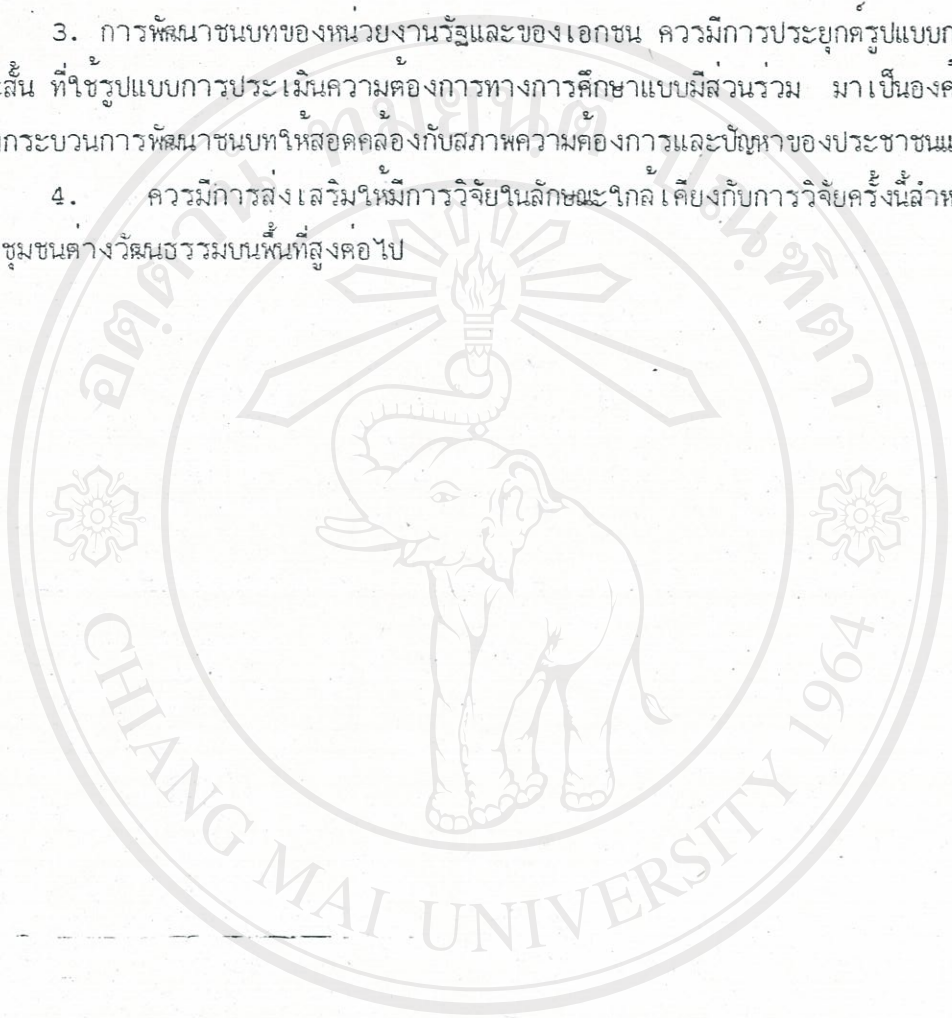
ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลค่าเนนการโดยใช้โปรแกรม SPSS โดยการแจกแจงความถี่ การหาค่าความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ (t-test) และค่ามัธยฐานเลขคณิต

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่ากระบวนการพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น โดยอาศัยรูปแบบการประเมินความต้องการทางการศึกษาแบบมีส่วนร่วม มีความเหมาะสมในระดับสูงสำหรับชุมชนชนบทภาคเหนือตอนบน แม้ว่าชุมชนที่ใหญ่กว่าและมีฐานะดีกว่าจะมีความพอใจมากกว่าชุมชนที่เล็กและยากจนกว่าก็ตาม แต่คุณสมบัติและองค์ประกอบของรูปแบบการประเมินความต้องการดังกล่าว ก็ยังมีความเหมาะสมในระดับสูงทั้งด้านวิธีการของกระบวนการพัฒนาหลักสูตร และประสิทธิภาพของหลักสูตรที่ผ่านการทดสอบโดยผู้เชี่ยวชาญและประชาชนในหมู่บ้าน และที่สำคัญคือการวิจัยครั้งนี้ได้ค้นพบว่า กระบวนการของรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นนี้ เหมาะสมสำหรับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชนบท เพื่อการพึ่งพาตนเอง และพัฒนาคุณภาพชีวิต ที่สอดคล้องกับความต้องการและปัญหาของบุคคลและชุมชน และเหมาะสมสำหรับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรอื่น ๆ ของกระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง

จากผลการวิจัย มีประเด็นที่น่าสนใจและขอเสนอแนะในเชิงนโยบายและปฏิบัติการดังนี้

1. การจัดการศึกษาวิชาชีพระยะสั้นของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและชุมชน โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาหลักสูตร

2. ควรใช้รูปแบบการประเมินความต้องการทางการศึกษาแบบมีส่วนร่วมเป็นส่วนใหญ่ของกระบวนการพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพ
3. การพัฒนาชนบทของหน่วยงานรัฐและของเอกชน ควรมีการประยุกต์รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรระยะสั้น ที่ใช้รูปแบบการประเมินความต้องการทางการศึกษาแบบมีส่วนร่วม มาเป็นองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการพัฒนาชนบทให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการและปัญหาของประชาชนและชุมชน
4. ควรมีการส่งเสริมให้มีการวิจัยในลักษณะใกล้เคียงกับการวิจัยครั้งนี้สำหรับกลุ่มเป้าหมายชุมชนต่างวัฒนธรรมบนพื้นที่สูงต่อไป

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

Abstract

The provision of short-term vocational education training courses generally organized by various governmental agencies, normally responded to the organizational needs rather than to the trainees' needs. The learners usually missed an opportunity to identify their own educational needs prior to any curriculum development and programme planning process conducted by the organizations concerned. As a consequence, it was often found that the learners did not pay much attention in such training courses and sometimes dropped out from their course attendance, causing the waste of managerial resources considerably.

The purposes of this research were, firstly, to formulate a short-term vocational educational curriculum development process based on a participatory needs assessment approach in the upper-northern region, and secondly, to test the appropriateness of such curriculum development process for its application in nonformal short-term vocational education programmes. The research was conducted mainly in Mae-Ta and Pa-sang districts, Lamphun Province.

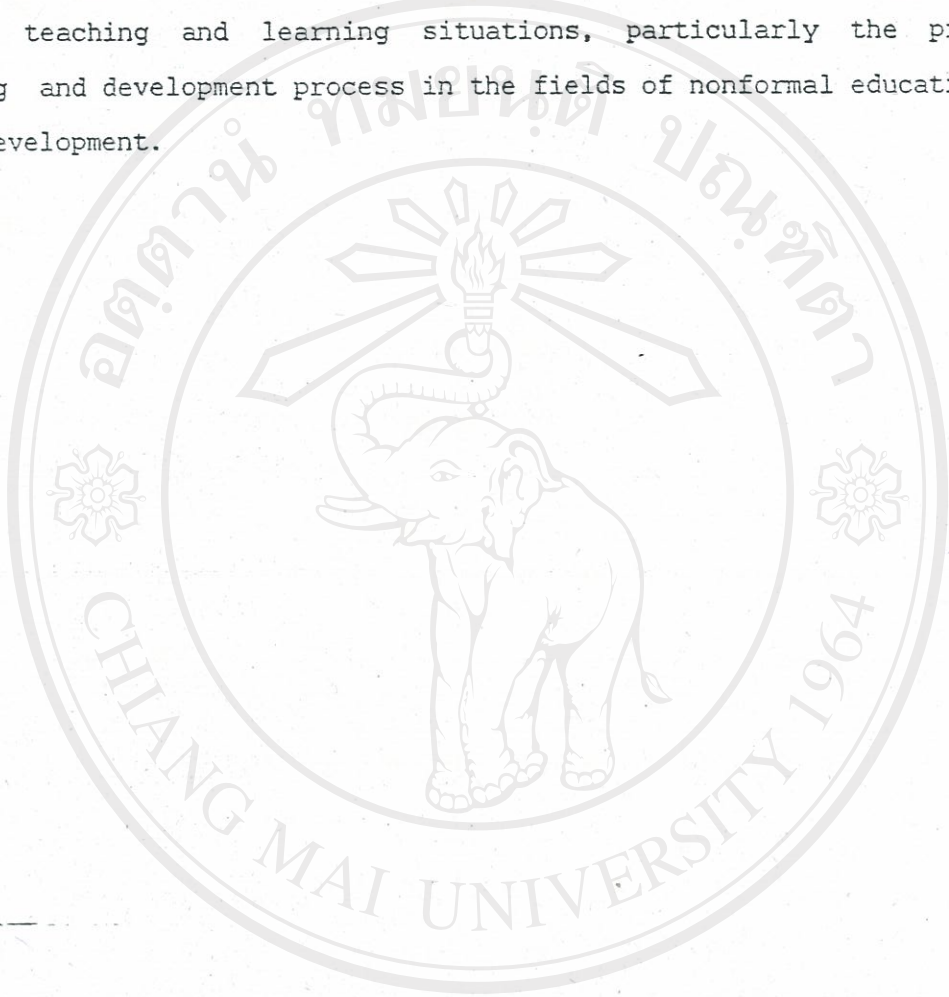
There were seven sequential steps in conducting this study: (1) sampling selection; (2) development of research instruments; (3) development of the short-term vocational educational curriculum model; (4) field-testing of the model; (5) data collection; and (7) interpretation and reporting. The participatory approach to the vocational educational curriculum development was formulated initially based on a participatory needs assessment model which had been originally field-tested by A. Panyanuwat during 1984-1985 in Australia and Thailand. The formulation was undertaken within the theoretical framework of the Thai Khit-pen and other humanistic adult education philosophies, and also within the socio-economic constraints associated with the rural upper-northern region. However, data

collection was conducted in parallel with a series of field tests. This series was divided administratively into three stages: (1) examining the participatory characteristics of the needs assessment approach as an integral part of the curriculum design and development process, and assessing educational needs of the potential learners at the village level simultaneously; (2) professional judgement of the efficacy of the vocational education curriculum model, initially developed by a group of experts and local wisdom at the provincial and regional levels; and (3) testing of the developed curricula at the village level. However, the SPSS programme was employed to analyse the data collected for the distribution of frequency, t-test, standard deviation and arithmetic means.

The major results of the study are that the process of short-term vocational education curriculum development based on a participatory needs assessment approach is highly appropriate for rural upper-northern Thailand. The process is found to be effective and satisfactory in the bigger and richer district than in the smaller and poorer district. Such satisfaction and effectiveness are towards the participatory characteristics of the needs assessment approach, curriculum development process, and efficacy of the curriculum design and development process. The procedural approach and its characteristics are well accepted by all individuals at the village level and experts in the field of nonformal education for the purposes of programme planning for self-help, self-sufficiency, life quality improvement and community development programmes. Additionally, the approach is also found relating to needs and problems of individuals and community, and appropriate for the curriculum development process of the Ministry of Education in particular and other agencies in general.

A number of recommendations are put forward for the refinement of this research in the same region, but with samples of other cultural ethnic groups, particularly the highlanders in addition to the lowlanders. The

recommendations also indicate the possibility of using this curriculum development process with a participatory needs assessment approach in various teaching and learning situations, particularly the programme planning and development process in the fields of nonformal education and rural development.

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright© by Chiang Mai University

All rights reserved